

Погарѣжъ отъ Кр. Т. Дановъ, Пловдивъ

232

05
232
3894

КНИГОВИЩЕ

ЗА

ПРОЧИТАНЕ.

3894

ГОДИНА I.

КНИЖКА I.

II-30

ПЪРВАТА КНИЖКА ОБНЕМА ТЪЯ:

1. Значене на дума книговище. 2. Нѣколко думи за бациний нашъ езикъ. 3. Разглеждане на Рѣководство за правяние вино. 4. Оправяне на Баштинъ языкъ за малкы дѣтца. Искжкмяване на саморастъ-та отъ човѣшка рѣка. 6. Стиль. 7. Свѣѣти за отхраната на дѣвойкитѣ. 8. Човѣкъ и сыноветѣ на своитѣ работи, и най-сетнѣ 9. Исторія на желѣзнитѣ пѣтища.

ЗНАЧЕНЕ НА ДУМА КНИГОВИЩЕ.

№ 902

Въ бѣлгарскій нашъ езикъ рѣчь *книга* има осемъ значенеа: 1. *книга* выкаме бѣлата хартіа за писане или за свиване нѣщо. *Той зель четыре листа бѣла книга и залѣпилъ прозорецѣтъ си*; 2. *книга* наричае и писмото за прашане. *Тя му пратила книга въ Цариградѣ. Втиче хвѣрчи по небето, по небето надъ полето, бѣло книже носи*; 3. *книга* казваме и на нѣколко хартіени листа напечатани и подвѣрзани наедно. *Той има единъ ковчежъ пѣленъ съ черковни книги. Ты поповниче, ты духовниче, ты книга четешъ, ты Бога молишь*; 4. *книга* или *мл. книги* са наричатъ ониѣ хартіени четирикѣтни кѣсчета съ които играемъ ради залѣгване. *Той весденъ играе на книги*; 5. *книга* значи и четене. *Да знаяхъ книга и да пишѣ, много щеше ми е добръ*; 6. *книга* наричатъ нѣкои и девтерѣтъ. *Дойчине, завѣй съ една кѣрна книжитѣ и ти занесѣ надвечеръ у дома*; 7. *книже* еа именува и тумбагѣтъ на прѣживницитѣ. *Той опекалъ едно козиѣ книже и захапналъ*; 8. *книга* ще рече и наука, отъ дѣто произлазя и дума *книжовникъ*, сирѣчь ученъ човѣкъ. *Той знае дѣлбока книга. Тѣй както отъ рѣчь зима става зимовище, така и отъ книга—книговище, което ще рече: 1. мѣсто дѣто дѣржѣтъ заради науката множество напечатани книги натрупани или нажитени съ редъ, и дѣто може до посѣдне човѣкъ, за да прочете нѣкое списане. Сираждамъ едно книговище. Ватиканско, царско, градско книговище. Пловдивското книговище е отворено съкій день*; 2. *книговище* са нарича и еѣкоя лавища съ нѣколко полици, егодна да са наредѣтъ тамъ доста книги. Едно книговище съ орѣхови дѣски. Едно книговище съ стѣкла; 3. *кни-*

говище казвать и книгитѣ. що са намирать въ една сграда, въ нѣкоя къща, още — и на едно отбрано събрание отъ нѣкоя колчавина книги. *Многобройно книговище. Малко книговище. Той си продаде книговището. Сичкото негово книговище е подвѣрзано добръ и позлатено;* 4. *книговище* казвать прѣсно и ради едно списане съ различни познана. *Книговище за неистински приказки. Книговище за пжтуванеа.*

НѢКОЛКО ДУМИ

за бацинїй нашъ езикъ.

Не са е изминало много врѣме, отъ какъ ный ученитъ бѣхме Грѣци и са срамувахме да са наречемъ Българи; ный са учахме на грѣцкїй езикъ и не поглеждахме никакъ бѣлгарскїй; ный пишахме и си отписвахме на грѣцки, защото намъ идеше по-лесно, а бѣлгарски знаяхме самъ-тамъ да говоримъ, или колкото бѣхме научили отъ бацитъ си. Още и до днесъ между насъ има такивато учени, на които дотрѣбва ли нѣщо да напишатъ бѣлгарски, тѣ го сключать испрвомъ грѣцки, а сетнѣ го прѣвождатъ на бѣлгарски, защото не могатъ да си изречѣтъ мыслитѣ на бацинъ езикъ; то ще рече: че да пише или да списува чогѣкъ на единъ езикъ, трѣбува да го е училъ доста врѣме и да го познава много добръ, ако и да е бацинъ му.

Прѣзъ то погрѣчено наше врѣме са появиа нѣкои бѣлгарски книжки и започнаха да ны подеѣщатъ да са учимъ бѣлгарски, догдѣ най-сетнѣ са намѣри отецъ Неофитъ да отвори въ Габрово бѣлгарско школо, на което са стекоха мнозина момци подканени отъ либовъ да изучатъ бацинїй си езикъ. То Неофитово школо сбѣрка въ това, че намѣсто да прѣдава на ученицитѣ си по народнїй нашъ езикъ, да го избродеви, да го събира и да го разработева, то разгласяваше да е *доленъ и простъ* и трѣбувало да са промѣни съ неговата майка славянскїй, сирѣчь: да са исхвѣрлеватъ познатитѣ отъ народѣтъ думи, та да са намѣстеватъ съ други непознати ужъ славянски, и тѣй да казваме: *клонъ* намѣсто *дѣрвеница* или *стѣнница*; *юность* (?) намѣсто *момци*; *наблюдение* намѣсто *сѣледване* и др. т.

Отъ това школо са прѣстнаха мнозина да идѣтъ да тѣрсатъ по-горне учене и нѣкои отїйдоха и въ Росїа, повече да изучатъ тамъ славянскїй езикъ, а на врѣщане, както е познато, станаха наставници и даскали намъ на Българитѣ. А както имъ бѣше вдѣхнато още отъ начало на ученето имъ, че народнїй езикъ е *доленъ и простъ*, то тѣй безъ да вникнѣтъ испрвомъ какъ говори народѣтъ и да са узна-

ять що-годѣ съ езикѣтъ му, започнаха да прѣдавать уки на единъ размѣсенъ съ чуждо нарѣчіе езикъ, и тѣй излѣзе на явѣ словенскій или, както го наричатъ нѣкои-си, писмовнѣй, който са намира днесъ въ повечето школски книги.

Такова едно размѣсане на българскій нашъ езикъ съ чуждо нарѣчіе не може никакъ да бѣде пріето, че то е противъ етимологиата, противъ логиката, и човѣкъ, да списува на него, трѣбува да си потѣпчи правѣй разумъ: 1. че то произлази отъ незнаянето на българскій езикъ отъ насъ ученитъ; 2. че произлѣзлитъ имена отъ единъ говоръ (глаголъ) иматъ противно значене на истѣй говоръ, отъ който сж произлѣзли; 3. защото сглобенитъ говори съ прѣдлогъ, споредъ българска свойщина, иматъ противно значене съ рускитѣ; 4. защото, намѣсто употребѣнитѣ руски рѣчи, нѣй си имаме чисто наши български и си ги разбираме.

Ето нѣколко показа извадени отъ 16-й брой на вѣстникъ *Право(?)* прѣзъ 1873 година: Отъ говоръ *спори*, *наспори* (Господъ да наспори, сирѣчь да умножи) произлазятъ имена *споръ* и *спорни*, което на български ще рече *берекетъ* и *берекетѣ*, а споредъ славенскій езикъ ще рече *кава* и *кавалѣ*; *получевамъ* нам. *пріемамъ*; *расписка*, нам. *записка*; *расписвамъ* на български ще рече пишж много; *книжководитель*, сирѣчь водачъ на книги, нам. *книжуправникъ* или *управи-книга*, както — *изгори-пыта*; *промышленіе*, нам. *трыжа*; *стараятся*, нам. *затичатся* и др. т.

Чути отъ г. Жва: *хльба стои на полето и не ти позволявать да го съберешь*; намѣсто: *житото съди по нивята и не ти даватъ воля да го вдигнешъ*.

Кой си священнодѣйствува? попиталъ нѣкой-си селянитѣ въ едно село; — *никои не ни прави зло*, было отговорѣтъ. Отъ това сѣкѣй може да забѣлѣжи, че Българи съ Българи искать да говорятъ български и не могатъ да са разберѣтъ. Такава е сетнината на словенскій днешенъ езикъ.

Насъ сжщитѣ попытаха въ едно събрание отъ кметове и попове: що ще рече това *да*, което толкозъ често слушаме да го повтарятъ нашитѣ учени? Нѣй отговорихме: *да* само не значи нищо, нито пакъ е нѣщо; то влазя въ потребѣа прѣди нѣкой говоръ; както: *да ходимъ*, *да пишемъ* и др. т.

Нѣкои-си казвать още, че нѣй Българитѣ както единъ народъ, който започнува сега да са учи и да са просвѣтѣва и нѣма на свой езикъ нито наукитѣ, нито научнитѣ речи, то тѣ трѣбувало да са пріемать отъ Руски, та споредъ това ученитъ ни въ Саморастна Исторіа нарекоха *животно* добытагѣтъ, че ужъ таковото нѣщо нѣма ли Българитѣ; *жабры* — хрѣліетѣ или ушитѣ на rybата; *пайвутка* — поповата лажичка; *пощепроводъ* — пашникѣтъ; въ Химіа: *кислородъ* —

кисленикътъ, че са *раждалъ* (?) отъ киселина както — телето отъ кравата и др. т. Нима ний не можемъ да скроимъ споредъ свойщина-та и правилата бащински потрѣбнитѣ намъ думи, и намѣсто: *числителница, рисуваніе, начрътаніе*, да кажемъ: *сметачница* или *брой-ница, бѣлезене, набръздене*?

Това сичко натъкмено, оставаше само за тоякъ размѣсенъ словенски езикъ да си отреди правописане, което мнозина обнародваха прѣзъ вѣстниците, и сѣкиму правилото остана за него-си, безъ да може нѣкой да сполучи общето удобрене: мъчногѣтата бѣше тамъ, че за размѣсенъ езикъ трѣбуваше пѣстро правописане. Други пакъ смѣсиха *изговаряне* съ *правописане*, и намѣсто да си казваме: *гжрло* *), *граванъ*, посемъ-сега трѣбувало да изричаме: *гжрло, граванъ*, че прѣди хилядо годинъ такивато рѣчи тѣй бѣше написани по старитѣ отъ за-яшка кожа книги. Не знаемъ колко си има мѣстото да отрежда човѣкъ правописане и правило за изговаряне отъ мржвитѣ безъ да погледне на живитѣ. И тѣй съ подобенъ словенски езикъ, правописане и изговаряне, ний оставяме лѣжлива споменъ на изрожденцитѣ си, които можеха да пожелааятъ подыръ стотина години да разгледать какъ сме говорили ний Българитѣ на днешенъ день.

РАЗГЛЕЖДАНЕ

на ржководство за правяние вино.

Отъ Г. Драганова. Виена, Печатница Л. Соммеръ и Сіе 1873.

Една книжка много изгледна споредъ описането на прѣдмѣтътъ си е излѣзла на свѣтъ, и както казува нейний списувачъ е *изложила* въ нея *сичко съ единъ простъ* (?) *вразумителенъ езикъ*, *когото да може стѣкій лесно да разбере*: тя е *Ржководство за правяне вино*. По нея ний Българитѣ ще можемъ посемъ-сега не токо да пи-емъ добро вино, нж и да го продаваме по-скѣпо отъ колкото до нынѣ, стига само да го оставимъ да стори три години. Колкото отъ на-ша страна, ний ще са вардимъ да разгледаме само езикътъ, на който е тя написана.

*) И въ пѣснитѣ вредомъ стои гжрло:

Боли Яна бѣло гжрло,
Та не гжрло като гжрло,
Ами гжрло златно жрно.
— Калинка гжрло болѣло,
Тржгнали билки да бержъ.
— Изъ едно гжрло два гласа.

До днесъ ный ученитъ списувахме и прѣвождахме книги на единъ езикъ да го разумѣвать сичкитѣ славянски народи, щото достигнахме и ный сами да го не разбираме; за това врѣме е веке да започнемъ да пишемъ чисто бѣлгарски, инакъ ный сами ще затріемъ отъ лицето на земята башиній си езикъ и народното наше име. Нека земемъ кактѣ вѣренъ показачъ на това що казахме единъ откъсекъ отъ прѣдговорѣтъ на горѣречената книжка, дѣто намира човѣкъ нѣщо списано испрѣвно бѣлгарско, защото другото е повече споредъ сключване думи на чужди езици.

«Азъ ще са считамъ щастливъ ако това ръководство сполучи поне да обърне (какъ?) вниманието на нашитѣ интеллигентни търговци къмъ единъ клонъ отъ индустрията, който е толкозъ важенъ щото въ другитѣ европейски държави са иждивѣвать годишно много стотини хилѣди Франги за подържаніе на специални училища и лабораторіи, чрезъ които да са осъвършенствова постепенно лозарството и винарската индустрия.»

Това бѣлгарски е тъй: Азъ щѣ бѣдж честить, ако това унѣтване сполучи що-годѣ да направи да вникнатъ (или да привлече вникнуването на) остроумнитѣ ни търговци винари къмъ единъ отдѣлъ отъ майсторіата, който е толкозъ значителенъ, щото въ другитѣ европейски царщини са разнасятъ годишно много хилѣди Франги за помагане ради него наречени отдѣлни школа и быларски направачници, прѣзъ които да са истѣкми, по-лека-лека лозарщината и майсторіата винарска.»

Рѣчь *ръководство* нито е бѣлгарска, нито я разбиратъ Бѣлгаритѣ, ако и да я разглови човѣкъ на: *водене за рѣка*. Ный можемъ да я извадимъ на бѣлгарски: *рѣчникъ* или *унѣтване*.

За правяние на вино. Тукъ са разбира, че ще са прави вода или друго нѣщо на вино. Това чисто бѣлгарски трѣбува да са каже: заради правяне на виното, или какъ да си правимъ виното.

Думи *лозарство*, *винарство*, споредъ бѣлгарска свойщина трѣбува да бѣдять: *лозарщина*, *винарщина*; както *кацарщина*, *търговщина*.

Друго, списувачѣтъ на *Ръководство за правяние вино* е употребилъ въ текстѣтъ и много други небѣлгарски думи, които критиката ги е исхвърлила веке отъ башиній нашъ езикъ; както: *цѣль*, *природно*, *заключеніе*, *успѣвамъ*; намѣсто: *помысль*, *саморастно*, *отсичане умъ*, *напрѣднувамъ* и др. т.

Това е нашето разглеждане за словенскій езикъ на *Ръководство за правяние вино*, което са надѣмъ сѣкій свѣстни Бѣлгаринъ да го удобри и да го приеме съ се сърдце както право казано.

ОПРАВЯНЕ

на Баштинъ языкъ за малкы дѣтца.

Прва година. Написа Д. В. Манчевъ. Книжарница на истій. 1873.

Въ Европа между просвѣтеній и истащеній свѣтъ отгледването, отхраната, отрастеването и ученето на човѣка започнува още отъ неговото дѣтинско, защото добъръ и пистовенъ гражданиецъ, харенъ и работливъ селянинъ, животни и обичливъ едноземецъ бива нѣкой още отъ мжнечкъ; тамъ сичкитѣ печѣтни книги приготвени за дѣцата сж изработени и пригледани отъ най-учени човѣци; наставницитѣ и даскалитѣ, които учатъ дѣца, длжжи сж да знаятъ по нѣкой дѣлъ отъ наукитѣ и най-вече бащиній си языкъ, та, кога приказвать уки, дѣтето да ги разбира добръ. Само и само за дѣцата прѣди нѣколко години има списано една основана на гласѣтъ метода, за да са учатъ тѣ по единъ начинъ твърдѣ лесенъ. Нея сжщата метода са е затекълъ г. Манчевъ и я е направилъ бжлгарски на име *Баштинъ языкъ*, която е веке въведена въ по-многоото наши школи. Ный едно похваляме бащинската грыжа, що има г. Манчевъ за дѣцата да имъ приготвева добри книжки, а друго като гледаме, че побжлгаряването на *Баштинъ языкъ* има още много да са оправи колкото отъ кжмъ языкътъ, то идемъ съ помысль нѣ да придумваме г. Манчева, а да му спомогнемъ за по-добръ изработване на тѣхъ книжки, щото съ врѣме да станатъ както най-уредни за испржвното учене на дѣцата, да са нарежътъ достойно *Бащинъ языкъ* и да бждатъ пріети отъ цѣлъ народъ.

Тукъ захващаме отъ пжрвата книжка :

7. обр. Думи: *жиръ, бичъ*, приличать да не сж бжлгарски; зато молимъ г. Манчева да каже значенето имъ, дѣ ги е чулъ или прочелъ въ нѣкоя народна пѣсня. Каква ли е тази метода щото да са дава най-напрѣдъ на едно дѣте да учи непознати нему думи и да му испиеува *трандафилъ* намѣсто *шипка*?

10. обр. Роса по поле; *намѣсто* роса по полето или въ поляната.

11. обр. Наше село е на поле; *нам.* село е на равнище.

12. обр. Баба навива кжлбо; *намѣсто*: една баба навива кжлбо.

Инагъ са разбира, че г. Манчевата баба работи.

— Телета у кошарж; *нам.*: телци въ една кошара.

13. обр. Волове на ливадж; *нам.*: волове на една ливада.

— Дѣтя лови...; едно дѣте лови...

14. обр. Зола за праніе; *нам.*: луга за пране. *Зола* наричае горещій пепель, съ който засыпвать хлѣбътъ да са пече.

15. обр. Мома носи водж; *нам.*: една мома носи вода.

16. обр. Гжескы у водж; *нам.*: гжески по водата или по рѣката.

17. обр. Да знае едно дѣтя да чете; *нам.*: Едно дѣте кога знае книга

19. обр. Коминъ на покрывъ; *нам.*: коминъ на единъ покрывъ.

20. обр. Цариградъ ся находит; *нам.*: Цариградъ са намира; защото Цариградъ не може да ходи, за да са находит. Говоръ *нахождамъ* не са употрѣбява въ сегашно врѣме . . .

А Пловдивъ при Марица рѣка; *нам.*: при рѣка Марица или (само) при Марица.

21. обр. Въ Българіѣ лѣтѣ по полетата бива топло, а по планиныты хладно. По высокыты има дору и снѣгъ; *нам.*: Въ България лѣтемъ по полето е топло, а по планина-та хладно. По нѣкои высокы планински бърда има дору и снѣгъ.

Най-сетнѣ ный подканяме г. Манчева да разгледа добръ тѣзъ грѣшки и, при едно второ печѣтане на книжката, да оправи нѣкои отъ тѣхъ, защо съ криво написани школски книги единъ народъ никогажъ не може напръдна въ ученето.

ПОКАЗИ ЗА ОБУЧЕНЕ НА БЪЛГАРСКА СЛАДКОДУМНОСТЪ.

Истѣкмяване

на саморастъта отъ човѣшка рѣка.

Саморастъта е вжншіи прѣстолъ на божата голѣмина; човѣкъ, който я разгледва, който я издырева, извдигаса малко-по-малко въ вжтрѣшній прѣстолъ на семоцността; направенъ да тачи Създавника, той заповѣда на сичкитѣ създаенеа; послушникъ на небето, царъ на земята, той я облагородва, населява и обогатява; той настанява между живитѣ дыхі редѣтъ, покоренето и нагласенето; той наичева и същата саморастъ, разширява я и я изравнева като изсича ботракътъ и тржніето и сади лозя и трандафилъ.

Погледнете тѣя пусти земі, тѣзъ жални страни, дѣто човѣкъ не е живѣлъ никогажъ, покрити или по-добръ да речемъ обрастли съ дебели и черни држвие по сичкитѣ високи мѣста; држвие безъ кора и безъ вржхъ, полѣгнати, строшени, да падатъ отъ вѣтина; други, по-многобройни, простнати при пжрвитѣ, за да гніятъ вржъзъ изгнилитѣ веке купове, да задаватъ и заривать готовитѣ кжлнове да порастятъ. Саморастъта, която вредомъ другадѣ блѣщи съ младостъта си, вижда са тугъ въ своята прѣстарѣлость; земята, притоварена отъ тежнината, извдигната

отъ смѣтѣта на искарванеата и, прѣдстави, намѣсто една разцѣвтана зеленина, единъ просторъ затрупанъ и нарѣченъ съ вети клади обрасли съ чуждогрѣбни растлеци, мѣхъ и кучешки гѣби, нечисти испири на гниlostѣта. По сичкитѣ ниски страни, застояна или оплѣзната и вонеща вода отъ нѣмане, кой да я прѣведе и оправи; кални мѣста, рѣчи нито сухи нито водни, са безчетни, и стоятъ сѣщо тѣй непоносни за сѣдачитѣ на земята и на водата; блатища, обрасли съ водни и вонещъ бурень, хранятъ само отровити бубулечки, и ставатъ легло на мрѣсна гадъ. Между тѣя прилѣпчиви блатъ, що залавятъ нискиитѣ мѣста, и прѣстарѣлитѣ заглѣхнати гори, що покрыватъ высочинитѣ, ностиратъ са нѣкакви пусти полета или савани, които нѣматъ нищо общо съ ливадитѣ по насъ; лошитѣ трѣви тамъ растятъ високо и задавятъ добритѣ; то не е никакъ тазъ морава, която прилича да прави мѣхътъ на земята, то не е никакъ тазъ шарена садина, която явява лѣскавата си родливостъ, то е дивъ бурень или растлеци, корави и трѣнливи трѣви сплетени едни съ други, които приличатъ да са държатъ по-малко о земята отъ колко изъ между тѣхъ-си, и като исххнатъ и полѣгнатъ наредъ едни врѣзъ други, направятъ единъ коравъ отъ нѣколко стѣпки дебелъ пласть. Въ тѣя диви мѣста нѣма никаква пѣтека, никаквъ пѣтъ, никаква дыря отъ разумъ; човѣкъ, задѣлженъ да слѣдва стѣпнитѣ на звѣрътъ, ако иска да прѣмине прѣзъ тѣхъ, понуденъ е да бѣднѣе непрѣстайно; за да са отхрѣе да го не раскѣсатъ; оплашенъ отъ тѣхното рѣвене, схванатъ, и казва: Дивата саморасть е омразна и умирава; то сѣмъ азъ самъ-си, който може я направи пріетна и да живѣе: нека прѣеушимъ тѣя блатища, да съживимъ тѣзъ застояни и оплѣзнати води и да ги оправимъ да текжтъ; нека ги направимъ рѣки и вади; нека употребимъ тазъ дѣйна и ненаситна стихія що ни я крыяха, и пакъ да сме длѣжни за това на сами насъ; нека запалимъ тая непотрѣбна шумена смѣтъ и тѣзъ вече полуистрѣбени стари гори; нека свѣршемъ да съсипемъ съ желѣзото онова, щото огнѣтъ не е можалъ да истрѣби; въ малко врѣме, намѣсто трѣстинската, папурѣтъ, синята тинтява и жѣлтата теминуга, отъ които жабата си правеше отрова, ще видимъ да израстятъ дятелина, зелена морава, ружа и либедрагъ; стада добытакъ подскокливо ще тѣпчатъ тазъ непроминлива другъ пѣтъ земя; тѣ ще намѣратъ тамъ една спорна храна, една наша що са подновява сякогажъ; тѣ ще са развѣждатъ за да станатъ още по-много; нека пріемемъ тѣя нови помощници по-много; нека пріемемъ тѣя нови помощници, за да си свѣршимъ работата; а пакъ волѣтъ вирѣгнатъ да употребѣи силата си и тежнината на трупѣтъ си да прави брѣзди по земята, за да са подмлади тѣ отъ разработването: тѣй една нова саморасть ще излѣзе отъ рѣцѣтъ ни.

Колко е хубава тазъ разработена саморасть! що съ грыжата на човѣка тѣ е натруфена свѣтликаво и голѣмливо! Той самъ-си и е главното наичиване; той и е пай-благородното произведеие; като са завжж-

да, той и развѣжда и най-безцѣния клѣнѣ; тя ежщата чини са да са развѣжда изедно съ едно; той искава на явѣ съ искусството си сичко щото тя крыеше въ дълбочината си. Какво незнаино имане! Какво ново богатство! Цвѣтята, плодоветѣ, овоцето и семената истѣжмени и умножени до безкрайностъ; видове поносни и потрѣбни добыци прѣнесени, развѣдени и умножени безъ четъ; преднитѣ видове смалени, прокудени и испѣдени; златото, и желѣзото по-потрѣбно отъ злато, ископано отъ джното на земята; бѣрзеитѣ обградени, рѣкитѣ оправени и стѣснени; ежщото море покорено, познато и прѣплувано отъ единъ полувалякъ до другий; земята приетшна вредомъ, навсѣдѣ направена толкозь жива и пытомна колкото и родлива; въ доловетѣ пріетни ливади, въ полянитѣ дебелы наши или жѣтви още по-спорни; рѣтоветѣ насадени съ лозя и овошки, тѣхнитѣ вѣрхове коронясани съ поносны дръвѣ и млади гори; пуститѣ мѣста станали градища дѣто живѣе единъ безбройный народъ, който като обыкала непрѣстайно, распрѣжтнува са отъ срѣдудецитѣ си дору до крайщата; друмове отворени и пѣлни съ пѣтници, пѣтища прокарани вредомъ както толкозь показачи за силата и за съединенето на дружината; хиляды други паметници за сила и за слава довеждатъ доста що човѣкъ, господарь на имотѣтъ отъ земята, промѣнилъ и е и подновилъ сичката повѣрхнина, и че на сѣкое врѣме той сподѣля царщина-та съ саморастѣта.

При това той царува само съ правдата на обладаването; той вижда само облага, а пакъ не е стопанинъ, той задържа само съ сѣкиденната подиовена грыжа; ако тя прѣстане, сичко нирѣе, сичко са измѣтнува, сичко са промѣнява, сичко подивява, сичко дохожда подъ рѣката на саморастѣта; та си пріема пакъ правдинитѣ, заличава изработвенеата на човѣка, засипва съ прахъ и настила съ мѣхъ неговитѣ най-много-приличны паметници, разваля ги съ врѣмето, и му остава само жалбата, че е загубилъ по причина на обжркуването си онова, щото неговитѣ прѣдѣлы сѣ били обладали съ тѣхната си работа. Тѣя врѣмена когато човѣкъ си загубва имотѣтъ, тѣ варварски вѣкове прѣзъ които сичко са изгубва, сякогажъ сѣ приготвени отъ воюването, и дохождатъ съ сѣжля и съ намаляване людіе. Човѣкъ, който е мощенъ само кога е на брой, който е силенъ само съ съединенето, който е чиститѣ само кога е миръ, поддудява да са обржва ради злочестината и да воюва съ съсипването си: раздраженъ отъ ненасытното искане придобывка, заслѣпенъ отъ още по-ненасытното обычане власть, той са отрича отъ свѣтността на човѣщината, възврѣща сичкитѣ си сили срѣщо него-си, тѣрси да са съсипе единъ другъ и отистина са съсипва; и слѣдъ тѣя дни отъ кръвъ и убиване, когато са развѣе дымѣтъ на славата, той поглежда съ едно наскѣрбено око земята упостена, искусствата зарити, народитѣ распрѣжнати, хората ослабнати, ежщата негова благочестина съсипана, и ежествената му сила унищожена.

Божне ле Вышне Господи! на когото самото присъщше подира саморастъта и варди нагласеното на законитъ на цѣлій свѣтъ; ты който отъ непоклатливый прѣстолъ на деветото небе, гледашъ да са тѣркалять подъ твоитъ сичкитъ небесни валяци безъ стласкане и безъ побѣркуване; който, отъ пазухата на почивката, искарвашъ на сѣкій часъ тѣхнитъ безмѣрни вѣрвежи, и самъ управляшъ въ единъ прѣголѣмъ миръ тоякъ безкрайнь брой небеса и свѣтове; повѣрни, повѣрни най-сетнѣ тишината на размирната земя! Дано станеше тиха! Дано съ твоя гласъ неговорѣтъ и воюването прѣстаняха да отглашать тѣхнитъ голѣмливи крामоли.

Милички Боже, направачъ на сичкитъ живини, бащинскій ти погледъ пригрѣща сичкитъ прѣдмѣти на създането; нѣ човѣкъ е твоя отборъ живинка; ты му освѣти душата съ една заря отъ твоята безсмъртна свѣтлина; напълни добродѣянеата си съ прокарването въ сѣрцето му една стрѣла отъ твоята любовъ. Тая божа свѣтноть, като са распрѣстне вредомъ, ще съедини пакъ непріетенскитъ народи; човѣкъ не ще са бои веке отъ образътъ на човѣка; смъртоносното желѣзо не ще обрѣже веке неговата рѣка; насытній огнь на воюването не ще прѣсѣкне изворѣтъ на родовѣтъ; човѣшкій оциръ, сега отслабнатъ, унужденъ, пожнать още отъ цвѣтътъ си, ще поникне изново и ще са развѣди безъ четъ; саморастъта задавена подъ тежнината на злочестинитъ безплодна и напустната, приеме завчасъ съ единъ новъ животъ нейната вѣта родливостъ; и ный, Боже добродѣйниче, ный ще помагаме, ный ще я разработваме, ный ще я нагледваме непрѣстайно, за да ти приносяме на сѣкій часъ ново даване отъ благодарноть и чудене.

С Т И Л Ъ.

Стилъ е редѣтъ и вѣрвежѣтъ що гужда нѣкой въ мыслитъ си. Ако ги наниже на тѣсно, ако ги стѣгне, стилътъ става мѣченъ, заплетенъ и прибѣрзанъ; ако ги остави да вѣрвятъ една слѣдъ друга полека, и да са ецѣляватъ само съ помощта на думи, колкото гиздави и да бждатъ, стилътъ бѣва развлеченъ, разслабнатъ и влачливъ.

Нѣ прѣди да тѣрсимъ редѣтъ въ който ще си прѣдстави нѣкой мыслитъ, трѣбува той да си е направилъ единъ другъ по-общъ, дѣто е потрѣбно да влязатъ само пѣрвитъ мысли и главнитъ идеи; тѣй, като са забѣлѣжи мѣстото имъ по пѣрвій тоякъ планъ, единъ прѣдмѣтъ ще бжде опрѣдѣленъ, и човѣкъ ще познае обнимането му; така, като си напомниме непрѣстайно тѣкъ пѣрви брѣзди, ще отреди тѣкменитъ тирове, що отдѣлятъ главнитъ идеи, и ще породи по вторки и

срѣдни идеи, които ще дотрѣбувать да ги испълнать. Съ силата на дарбата човѣкъ ще си прѣдстави пакъ сичкитѣ общи и отдѣлни идеи подъ истинскій имъ видъ; съ едно голѣмо остроуміе отъ распознае, той ще различи осѣжднитѣ мысли отъ родливитѣ идеи; съ проницливостта що става отъ голѣмий навѣкъ като пишемъ, той ще осѣти отъ по-напрѣдъ какво ще бѣде произведенето отъ сичкитѣ тѣя дѣянеа на духътъ. Що годѣ и да бѣдваше прѣдмѣтътъ разширенъ или заплетенъ, твѣрдѣ на рѣдко е нѣкой да го разбере съ едно мигнуване око или да проникне въ него изъ цѣло съ едно само и пѣрво усиліе на дарбата; и на рѣдко е още, слѣдъ много размыслеанеа, да му обиемеше сичкитѣ изписанеа. Тѣй не може човѣкъ много да са залавя съ него; самото срѣдство да засилеваме, да разширяваме и да възвысяваме мыслитъ си е това: колкото по-много нѣкой имъ даде планъ и сила отъ разсѣждането, толкозь повече ще бѣде лесно най-сѣтнѣ да ги извѣрше съ изговарянето.

Тойъ планъ не е още стилътъ, нѣ той му е основата; той го подпиря, унѣтева, оправя вѣрвежътъ му и го подлага на закони; безъ това най-добрій списувачъ са забѣркува, перото му вѣрви безъ унѣтникъ, и хвѣрля на честь (касметъ) нередовни брѣзни и несговорни образи. Колкото свѣтликави и да бѣждатъ багрилата що нѣкой употребява, колкото хубости и да сѣе изъ тѣжко, кога цѣлото са прѣпѣне или го не разберѣтъ, списането не е никакъ направено; и хората, като са чудятъ за духътъ на списувачътъ, може да иматъ омысль, че той нѣма дарба (геня?): по тазъ причина ониъ, които пишатъ както думать, ако и да говорятъ яко добрѣ, пишатъ злѣ; ониъ пакъ, които са отпущатъ въ пѣрвото распалене на въобразенето си, залавятъ едно писало, което не могатъ да издѣржатъ; а ониъ, които са боятъ да не загубятъ уединенитѣ и дрѣбнитѣ мысли, и пишатъ въ различно врѣме отдѣлни кѣсове, не ги сцѣляватъ никогажъ безъ насилни прѣходи; съ една рѣчь, има много списанеа направени отъ свѣрзани кѣсове, и твѣрдѣ малко, които да бѣждатъ излѣяни изъ единъ пѣтъ.

При това сѣкій прѣдмѣтъ е единъ, и, колкото разширенъ и да е, той може да бѣде обнѣтъ въ едно само слово; прѣсичанеата, почивкитѣ, отдѣленеата трѣбува да влизатъ въ потрѣба само кога нѣкой списува различни прѣдмѣти, или кога, като има да говори за голѣми, трѣжливи и безподобни работи, вѣрвежътъ на дарбата са намира прѣкъснатъ отъ множеството на спѣжкитѣ и понуденъ отъ притрѣбата на врѣмето: друго-яче, голѣмий брой на раздѣленеата, намѣсто да правятъ едно списане по-яко, развалятъ му сцѣляването; книгата са вижда по-ясна на читѣ, нѣ планътъ на списувачътъ остава тѣменъ; той не може направи втѣлпене вѣкъ духътъ на единъ четникъ; той са осѣща само отъ продълженето на конецътъ, отъ нагласената придрѣжност на идеитѣ, отъ едно непрѣкъснато растваряне, едно високо нарастеване,

единъ еднообразенъ вжрежъ, що сѣкое прѣкъснуване развали или го прави да нирѣе.

Защо работитѣ на саморастъта сж толкозъ натжмени? що сѣкоя работа е едно цѣло, и че саморастъта работи по единъ вѣченъ планъ, отъ който тя са не отбива никогажъ; тя приготвева мжлчешкомъ кжлнѣтъ на произведенеата си; тя набѣлязва съ единчѣкъ актъ испржвнѣи образъ на сѣкоя дыха; тя го растворя, тя го истжкмява съ единъ сявгашенъ вжрежъ и въ едно прѣдписано врѣме. Работата исчудва, нж то е божето втжлпене, на което тя носи брѣзнитѣ, що трѣбува да ны смаева. Човѣшкѣи умъ не може нищо да създаде: той ще произведе само слѣдъ като е станалъ родливъ отъ опытъ разсжждане. Неговитѣ познанае сж кжлновѣтъ на произведенеата му; нж той уподобява саморастъта въ нейнѣи вжрежъ и въ нейното работане, ако са възвыси отъ размыслеването на най-высокитѣ истини, ако тя сѣѣли, ако ги на-ниже, ако направи едно цѣло, една наредба (система) отъ разсжждане, той ще направи вжзъ непоклатливитѣ основи безсмжртни пометници.

То е отъ нѣмане планъ, то е що е доста размыслилъ вжзъ прѣдмѣтѣтъ си, единъ даровитъ човѣкъ са смаева, и не знае отъ дѣ да започне да пише: той съгледва отведнажъ единъ голѣмъ брой идеи; и както ги не е мѣрилъ, нито подложилъ на закони, нищо го не опрѣдѣлява да прѣдпочита еднитѣ отъ другитѣ; така той стои смаянъ. Нж когато той си е направилъ единъ планъ, когато веднажъ си е набралъ и турилъ на редъ сичкитѣ сжществени мысли за прѣдмѣтѣтъ си, той ще са съгледа сгодно отъ частътъ по който трѣбува да хване перото, ще осѣти да ли е започнало да зрѣе произведенето на умѣтъ, ще бжде понуденъ да го искара на свѣтъ, и ще има само добро сжрце да пише; идеитѣ ще вжрвятъ една слѣдъ друга угодно, и стилѣтъ ще бжде саморастни и лесенъ; горещината ще са породи отъ това добро сжрце, ще са распржстне вредомъ, и ще даде животъ на сѣко изричане; сичко ще са съживи часъ по часъ повече, писалото ще са извдигне прѣдмѣтитѣ ще хванатъ багрило, и сѣщането като са сѣѣли съ свѣтлината, ще го умножи, ще го докара по-далечъ, ще го прѣмине отъ шото са дума до шото ще са каже, и стилѣтъ ще стане изгледенъ и свѣтликавъ.

Нищо са не опира веке на горещината освѣнь желането да са туратъ навсждѣ твжрдѣ добри брѣзни; нищо не е веке противно на свѣтлината, която трѣбува да прави едно тѣло и да са распржстнува еднакво въ едно еписане, освѣнь тѣзъ искри, що пуца нѣкой съ сила като сблжскува думитѣ еднитѣ срѣщо другитѣ, и които не вы прѣлжстятъ нѣкой часъ, токо да вы хвжрлятъ най-сетнѣ въ тжмнина; това сж мысли що блѣщжтъ само отъ противорѣчие; човѣкъ прѣдставя само една страна отъ прѣдмѣтѣтъ, той тура на сѣнка сичкитѣ други лица, и обыкновенно тя страна що я избираме е една капка, единъ кжтъ вжзъ

който човѣкъ си играе умътъ съ толкозь повече леснина, колкото по много го отдалечява отъ голѣмитѣ лица подѣ който добръ разумъ има обыкновене да разгледва нѣщата.

Нищо не е още по-противно на истинната сладководностъ освѣнь употребенето на тѣя хитри мысли, и издырването на тѣзь леки и тѣжни безъ здравостъ идеи, и които, както исклепаній отъ расовецъ (металленъ) листъ, приемать лѣскавина само кога изгубять якостта; тѣй колкото повече нѣкой ще вкара отъ тояъ тѣжнѣтъ и лѣскавъ духъ въ едно списане, толкозь по-малко ще има сила, свѣтлина, горещина и стилъ, ако само нѣкакъ-си да не е былъ тойъ духъ сжщій основата на прѣдмѣтътъ, и списувачтъ да не е ималъ другъ прѣдмѣтътъ освѣнь глумата; тогаъзъ искуството да казваме малки нѣща става може бы по-мѣчно отъ колкото искуството да казваме голѣми.

Нищо са не опира на саморастната хубавина, освѣнь мѣката що си дава нѣкой да изговара обыкновени и общи нѣща съ единъ извжнреденъ или надутъ начинъ; нищо друго не унижава повече списувачтъ. Намѣсто да му са чудить, хората са смияватъ за него, че е изгубилъ толкозь врѣме да прави нови съставенеа срички, за да каже това, што дума цѣлъ свѣтъ. Тазъ недостижностъ е на разработенитѣ нж осжждни умове; тѣи иматъ думи спорно, а никакъ идеи; тѣй тѣи работятъ вжъз думитѣ, и си въобразяватъ, че сж съставили идеи, защото сж наредили фрази, и са очистили нарѣчіето, когато тѣи сж го развалили като сж искривили значенеата му. Тѣи списувачи нѣмать стилъ, или, ако ще нѣкой, тѣи иматъ само сѣнката му; стилътъ трѣбува да втѣплява мыслитѣ, а тѣ знаятъ само да набрѣзватъ думитѣ.

СВѢТИ ЗА ОТХРАНАТА.

(Изводъ отъ писмата на една френска голѣмица.)

Вѣрвамъ да е добръ съ вѣме да са мысли за отхраната на малката дѣвойка: за сѣкоя врѣсть трѣбува едно отдѣлно вникнуване. То е въ тыя пѣрви години що са образавать въ мозакѣтъ дыри, които са незаличавать никогажъ, и що идентѣ за доброто и злото залавятъ тѣхний редъ въ тѣхното въобразене. Тѣй е яко-много потрѣбно да не побркуваме саморастний имъ редъ, и да дадемъ на пѣрвото добро мѣстото, което е длжно да има. Трѣбува съ вѣме да ѝ са даде една голѣма мысль за Бога и за вѣрата, да ѝ са говори за това съ единъ умилни начинъ. Вый не ставате господарица на умѣтъ, ако не привлечете сѣрцето: тврждѣ честита е тя, ако, прѣзъ нейний животъ, нейнитѣ сѣщанеа иматъ само Бога за прѣдмѣтъ.

За да са види облага отъ една отхрана, трѣбува лицето, което е задлжено за нея, да си са дѣржи на почетъ, и да дава голѣма идея за нея. Не трѣбува да са прави яко-много глума (шага) съ дѣцата: добръ е въ живѣянето си да са дѣржимъ на тежко и малко вѣрло съ тѣхъ: трѣбува сѣщо тѣй да са вардимъ отъ милкуванеата на дѣтинското, които тѣ знаятъ да употрѣбятъ трждѣ добръ, за да отжмнатъ онова штоо искать отъ насъ; въ тыя пѣрви милкуванеа са крытъ много грѣшки, тѣй не трѣбува да са прѣлжстяваме отъ тѣхъ.

Голѣмий врагъ съ който имаме да са боримъ е самолибіето, ный не знаяхме отъ вѣме да работимъ, за да го направимъ слабо: трѣбува добръ да са вардимъ да го не умножаваме съ похвала. Похвалата е едно отъ голѣмитѣ прѣмеждеа на отхраната: съ нея вый распростирате мыслѣта що тѣ си я иматъ отъ само-себе, вый обржжвате тѣхната голѣмливостъ, вый имъ давате едно прѣдпочитане вѣзъ тѣхнитѣ дружки; тѣ ставать нустославни, мѣчни да живѣятъ и охални да са докачать: това прави единъ малко обычливъ нжравъ. Трѣбува добръ да са вардимъ да ги не направимъ да са осѣщать колко сѣ тѣ милички, и грыжата що имаме за тѣхъ. Тѣ навикнувать да вѣрвать, че сѣкогажъ трѣбува да са грыжимъ за тѣхъ: съ това, вый засилвате тѣхното самолибіе. Оставете го тѣй: колкото прилѣжна и да бѣдете да го развалите, тѣ ще бранятъ правдинитѣ си сѣщо васъ. Страхливитѣ дѣца могатъ да са насѣрчевать съ похвала: нж малката дѣвойка е живна и обвѣрлива: тя има потрѣба да бѣде заджржана и обюздена. То не е, че азъ искамъ да хуля похвалата: тя е единъ помощникъ на отхраната и на добродѣтельта; нъ трѣбува да знаемъ да я намѣстеваме, да я не даваме съ сѣщане, нито пакъ прѣлжстени отъ тѣхната пріетность, нж съ разсѣждане. Не трѣбува никогажъ да ги хвалимъ за вѣншнитѣ ху-

бавини: тѣ навикнуватъ да вѣрватъ, че въ това стои сичко, нѣ за тѣхнитѣ добри работи.

Трѣбува да имъ даваме голѣма любовъ за истината, и да ги научаваме да я извършеватъ сами; да имъ вдъхнуваме, че е голѣмо нѣщо да казватъ слободно: Азъ съжркахъ, и да са вардимъ добръ да ги не глобяваме за исповѣдани грѣшки.

Трѣбува да даваме на дѣцата една голѣма мисль за почетъта и да имъ исчитваме непочтенето както едно нѣщо отъ което трѣбува да са страхуватъ най-много. Да ги залжваме съ пусти приказници, които събуждатъ сичкитѣ имъ страсти: трѣбува да ги направимъ да са болятъ отъ непочтенето; да гледатъ почитането както най-първо добро, и омразата както най-голѣма отъ лешавинитѣ. Ако можете ги направите осѣтливи на почетъта, и на срамътъ отъ грѣшкитѣ имъ, то е едно голѣмо напреднуване за отхраната имъ: срамътъ ще имъ бѣде за глобяване, а почетъта ще имъ хваща мѣсто за даване даръ.

Много е потрѣбно да ги наговаряме добръ, че благочестіето са държи отъ похвалнитѣ работи. Може да имъ даваме щото желаятъ, нѣ както единъ даръ, нѣ както една потрѣбна сѣтина за добритѣ работи, щото сѣ направили: отъ тамъ тѣ навикнуватъ да вѣрватъ, че щото желаятъ не е дадено, а са пада на почетнитѣ работи. Ако малкитѣ дарове що имъ давате сѣ за ѣдене, вый имъ умножавате вкусътъ за пригода, що трѣбува само да страдатъ: ако пакъ сѣ за тѣхното наичване, вый ще изложите мисльта що иматъ за тѣхъ нѣща, и за които трѣбува да ги научавате да ги не поглеждатъ.

Дѣцата обичатъ да ги имаме за умни човѣци: трѣбува да завардеваме въ тѣхъ тоякъ видъ голѣмливостъ, и да я употребимъ както срѣдство, за да ги водимъ дѣто искаме. Трѣбува да са обнасяме съ тѣхъ вардливо и да ги направяме да вѣрватъ, че повече са забравили отъ колкото не сполучили.

Потрѣбно е да прѣкжнуваме искането на дѣцата, да ги направимъ сговорливи, да послушеватъ властъта на разумътъ, и да ги научимъ да не налягатъ на желането си. Тѣ по нѣкогажъ ронятъ упорито сжлзи, и като нѣматъ сила да правятъ щото искатъ, тѣ тжрсатъ съ сжлзитѣ да задържжтъ правдата, че мислятъ да може да правятъ щото желаятъ. Трѣбува да са вардимъ да са не оставаме на прѣголъма упорностъ. Трѣбува да различаваме въ тѣхъ саморастнитѣ потрѣби отъ въобразенитѣ, и да имъ прощаваме да искатъ само истинскитѣ си потрѣби. Онова щото дава сила на желанеата ни, е слободата да имаме да ги показваме: и ако нѣкой си прости да направи желането на искане, той не е яко-далечъ да вѣрва, че му сѣ заджжжени да му даджжъ щото желае: човѣкъ може по-угодно да прѣтжрни сжщото си негово отричане отъ колкото на другитѣ. Лицето, което е при нея е достойно, и трѣбува да ѣ хваща мѣсто за разумъ. Кога нѣкой не е

навыкналъ да подлага волята си на разумътъ отъ другитѣ въ младостта си, той ще има голѣма мжка да послушева съвѣтитѣ на своята си, и да ги слѣдува въ едни по-прѣминали години.

Трѣбува да ги насжрчеваме въ духътъ; якостта и неосѣтливостта на душата сж най-доброто бранило, що може нѣкой да опре на лопавинитѣ: то е подпorkата на добродѣтеля и оградата на грѣшкитѣ. То е осѣтливостта на душата що продължава злочестинитѣ и ги прави вѣчни: човѣкъ не може безъ да има яко сжрдце да бжде твжрдъ на длжностъ-та си.

Потрѣбно е да ги направимъ да бждатъ свѣстни и осѣтливи на пріетенско и на благодарностъ. Тжй трѣбува да работимъ за това вжзъ душата имъ; ный нѣмаме по-здрава и трайна добродѣтель освѣнь отъ нея; добрѣ е да ги научаваме да иматъ праведлива душа и чисто сжрдце. Вджнете имъ да бждатъ слободни, и да сподѣлятъ щото иматъ съ дружитѣ си.

Дѣцата обичатъ често да си са подигравать: кога правять това съ пріетностъ, тѣ сж милички. Това е прѣмеждлива дарба: тукъ са не тжреи да са уподобява щото е добро; защото не ны направуваше да са смѣемъ: тукъ е смѣшното що искаме да намѣримъ. Не ги правете да вѣрватъ, че пріетността е въ глумата. Нищо нѣма по-лесно отъ колкото да са приструва нѣкой угоденъ и драгъ прѣдъ другитѣ; вий са спомагате и подпирате отъ врѣдността на които вы слушать. Повече умъ е потрѣбно да бжде нѣкой угоденъ и драгъ съ добрина отъ колкото съ бѣснина

Освѣнь общитѣ правила за сичкитѣ дѣца, има други отдѣлни за сѣкийъ обичай: що-годѣ и да вникнете нѣкой въ тѣхъ, яко-лесно е да ги съгледа. Малкото дѣвойче, да речемъ, е пріетно и миличко, това е единъ обичай поносенъ за които го иматъ, нж прѣмеждливъ за другитѣ: това прѣлжстевата само вжншнитѣ лица; и има ли нѣкоя да го нѣма? Погрыжва ли са нѣкой да издырва обичайтѣ? Човѣкъ са прѣддава на вжншнитѣ начини, които покрыватъ много недостижности. Лицата, които осѣщатъ, че това имъ сполучева, употребяватъ въ дружината дѣтинското нарѣчіе, и напушатъ добродѣтеля, чистото сжрдце и свѣстността.

Страхувамъ са, кога малкото дѣвойче е наклонено да бжде лекумно и вѣтарничаво, това е врагътъ на срамливостта: и що да са прави съ една жена безъ срамливостъ. Боязливостта трѣбува да бжде обичайтѣ на женитѣ: тя имъ заздравява добродѣтеля. Боязливостта и срамливостта сж сестри: тѣ си приличать, и често ги пріематъ едната намѣсто другата. Вѣрвамъ да е врѣме да помислите на здраво да я оправите отъ тья грѣшки: тя е порастнала малко: тья малки неистжкмаванеа, що са виждатъ нищо на онизъ, които я обичать, нж при това тѣ сж семена отъ грѣшки. Вий знаете по-

добрѣ отъ мене. Невѣсто, че нѣкой-си философъ срѣщналъ едно дѣте и го помжмралъ за нѣколко грѣшки; а дѣтето му казало: «Вый ма смжмревате за малко нѣщо.» — «Никоя обыкновенена крѣшка не може бжде малка,» отговорилъ той.

ЧОВѢКЪ И СЫНОВЕТЪ НА СВОИТЪ РАБОТИ.

§. 1.

Причината що ны събира тукъ, Господари, е вжрвежтъ на мыслитѣ, сирѣчь една потреба отъ за съболедуване обаждаеа, на които побуждането ся осѣща въ цѣла Европа и по сичкото лице на земній валякъ. Въ Франца, въ Инглитера, въ Швейцаріа, въ Австріа, въ Америка, въ Сцѣлени-Управи, въ аристократическитѣ и въ народоуправнитѣ мѣста, това слободно промѣняване мысли са извжршева съ разговори както тѣзь въ нашето Книговище. Въ Инглитера, на най-голѣмитѣ човѣци отъ аристократиата и отъ книжинната, не имъ са вижда тежко, за да дохаждаатъ да обаждаатъ на народѣтъ щото знаятъ, щото мыслятъ и щото желаятъ.

То е единъ законъ на саморастѣта, Господари, що сичко израстева пакъ изново, измѣнява са, измѣтнува са и са прѣобразява; то е прѣзъ тѣя многобройни промѣнливости, що Човѣщината, безъ да са смаева отъ тѣзь различни видоизмѣненеа, вжрви, вжрви непрѣстайно къмъ вѣчното напрѣднуване. Въ врѣме оно, както сегашній свѣтъ; имало си е и то разговоритѣ. Плутархъ, Авлъ-Геллій, списувачтъ на *Антически Ноци*, и годишницитѣ, както Атиней и Діогенъ Лаерсъ сж правили разговори както нашитѣ днесъ.

Нж у вѣврѣмеоновци искуството владало сичко: залибени за най-добрій кроежъ, тѣ не са погрыжвали никакъ за основането. Хытровачитѣ и сладкодумцитѣ быле искусственици и кроячи на думи, и сж са залягали твжрдѣ малко да приказвать за единъ пустъ или поучителенъ прѣдмѣтъ. Що ги е было грыжа за поученето или за незнаянето на тѣхнитѣ слушащи? кроежтъ, само е былъ сѣвгашното имъ залягане. Отъ пукнува зора на деньтъ, говорникътъ испрашалъ робитѣ си при своитѣ пріетени, за да имъ наумятъ, че еди-кой часъ, на еди-кое мѣсто, той ще говори, и да ги призовать да дойдатъ да му плѣщатъ ржцѣ, и да направятъ начало на една за съболедуване слушачница. Въ това врѣме, сладкодумецтъ, като пріемалъ за облеклото си сичкитѣ грыжи на една разглежена жена или на единъ актеоръ, поливалъ снагата си съ

прѣхубава дѣла пълна съ миризливо дървено масло, обличалъ своята хламида и гледалъ на многоприличната статуя пріятността и лжкатушкитѣ на вжлмяститѣ вжънки; неговій косатникъ (перука), наложенъ съ искусство, държалъ ся съ единъ вѣнецъ отъ цвѣтя, и, като пушалъ на прѣдѣ-си единъ свирачъ, съ вжрвежна свирня, който трѣбувало да му направи гласътъ, говорникътъ, съ една тежка или лека стѣпка, споредъ прѣдмѣтътъ що трѣбувало да прикаже, възлѣзвалъ на прѣстолътъ, сиречъ единъ нагласенъ завоѣ, отъ дѣто вжлмата отъ сладкодуміето му ся спущали вржъзъ вникнователната слушачница. Гиздаво обвитъ въ изгледанитѣ вжънки на многоприличното си расо, като ослушавалъ гласътъ на свирката, която трѣбувало да нареди пжрвото гласно издаване, говорникътъ въ едно пріетно стоене, ся постѣбирвалъ малко нѣщо; сетнѣ, изведнажъ освѣтенъ отъ вджхнуването на призованитѣ музи, като отварялъ изедно устата си, ржцѣтѣ и очитѣ, начнувалъ словото си.

А що ли е щялъ той да каже? Нима е щялъ да прикаже на своитѣ слушачи за пжтуванеата си, за познаниеата си, за имотността на науката, за намѣрванеа, за бждността на бациниата? О! нѣ, ти прѣдмѣти, сичкитѣ твжрдѣ вжлпени отъ една платна привлекателность, нито сж дохождали на умътъ му. Тжй дѣ да са намѣратъ въ тья истински причини прѣдмѣти за тѣзъ блѣскави неприготвени говоренеа, за тазъ прѣлжстителна сладкодумна живость, за тья възбудителни заиморѣчія, за тѣзъ нагласени измыслеванеа и за тья многоприлични надути рѣчи? Ето колко много е былъ поетически прѣдмѣтътъ на сказната: Егистъ былъ е праведно глобень? Агамемнонъ ималъ ли е правда да направи жржтва Ифигенія? Пріетни знанеа, които прощавали на говорникътъ да повика на своя помощ сичкитѣ богатства отъ остроуміето си и отъ въобразенето си; като напжстревалъ пріетно съ сичкитѣ гласове отъ шарилото своето спорно приказване, той, по волята си, правилъ да побивать своитѣ слушачи едни пріетни или плашливи тржпки; сетнѣ, на распаленій гледъ отъ нагласеній му изговоръ, като притурялъ ширѣта и пріетността на вжлченето, повдигалъ вникнователнитѣ слушачи, които, съ тѣхното си блазѣ му и плѣскане ржцѣ, здрависвали за сладкодумецъ една живна статуя. Образовачъ, джрводжлбачъ, пѣвецъ, актеоръ, тажжвъ ни са показва вѣврѣмеоношній говорникъ. Направена борежъ отъ саморастѣта, човѣщината въ онова врѣме като напущала практическата страна на животътъ, залягала са само за искусството, едно прѣлжстене на сжществоването, обжчала е да помага въ прісторинитѣ страни въ борбата на сжщанеата, въ бойтъ на ритмитъ. То е было за нея една възбудителна игра, една трѣптлива привлекателность и въ никоя друга подобна да са не слуша да са довежда, че бѣлото было черно, и черното — бѣло; защото такиви сж быле тѣжжитѣ прѣдмѣти, що сж ги приказвали хитровачитѣ толкозъ сладкодумно.

Самъ си Плутархъ, голѣмія Плутархъ, говорникъ и наставникъ пж-

ленъ съ хитрость и духъ; привързанъ на заминалото, вѣрвалъ е на бѣдността, възвѣлѣвалъ често на прѣстолѣтъ, за да приказва подобни сказни, и много отъ малкитѣ му списанеа сѣ едно скѣсене отъ словата му. Той е говорилъ за идолопоклонщината, а никогажъ не е приказвалъ за душата; той не е тѣрилъ да поучава и настанява своя слушачъ, нѣ е гледалъ само да му бѣде драгъ, а между това, не е било Плутарху непознато, когато той е размѣрдевалъ *сборѣтъ* съ своитѣ толкозъ залудни колкото и нагласени думи, че земята романска, подъ Домициана, е трѣперала расклатена отъ единъ тайни прѣстолъ. Отъ подземнитѣ дѣлбочини на пещеритѣ е излѣзвалъ единъ страшенъ гласъ: то било пѣрвото врѣкане на христѣнскій свѣтъ. То е било пѣрвѣй истински прѣстолъ, дѣто са е говорило за длѣжностъ, за облага и за татковина! То било пѣрвѣ пѣтъ говорникѣтъ да приказва нѣ на ухото, а на сѣщанеата; то било неговото сѣрце, що е искало да управя и упѣтева. Тойзъ безкрайни и многоприличенъ вѣрвежъ, едвамъ го былъ сѣгледалъ Плутархъ, който не е говорилъ за него, ако и да го е познавалъ, трѣбувало да стропали прѣстолѣтъ ради разцѣвненитѣ сказни, дѣто прѣтността, гиздавината и нагласенето на кроежѣтъ го завлачали врѣзъ облагата.

Далечъ отъ мене, Господари, ищенето и хулата да набѣдявамъ въ врѣмеонови, че сѣ докрай непознавали сѣщането на личността; исторіята е тукъ, която може даде едно именно отричане за това избѣдяване; Аристофанъ и Сократъ сѣ го познавали яко добрѣ; нѣ штоо искамы да кажъ е, че по то врѣме свѣтътъ са е залягалъ изобше за човѣцитѣ, и никогажъ на страна само за човѣка. Човѣкъ, синчата на своитѣ работи, който е былъ благодаренъ на себе-си и е слугувалъ за подпорка на другитѣ; тази личность, която сѣкогажъ са е уголѣмјавала и сѣкогажъ са е растварѣла безъ да са гледа на спѣжнитѣ, не е была никакъ прѣдмѣтъ за учене на въврѣмеонови. Истокъ я не е познавалъ, той е давалъ наставници на орлецитѣ, на то робско стадо; той е правилъ отъ човѣщината едно отъ тыя чудовищни египетски статуи, на които сичкитѣ ставове сѣ слѣпени заедно и очитѣ имъ сѣ безъ животъ, единъ бѣлязъ на бѣдна човѣщина; нѣ у Грѣцитѣ, съ Платона и Сократа, животѣтъ са направува, ставовѣтъ на статуята са отдѣлятъ, ти прѣмать кроежъ и човѣшки употребенеа, ти шавать, човѣкъ са поражда; личността са явява. Човѣкъ обыча, мысли, вѣрва, разсѣжда, и въ сегашнѣй свѣтъ той достига на своето многоприлично растваряне. Неговата лична вредность е припозната и разгласена, и разумността на народитѣ обезсмѣртева благодарността на това правило като отсича, неизмѣнлива жѣлтица, тази чудна притча: «Толкозъ вреднува човѣкъ, колкото струва и земята; толкозъ вреднува земята, колкото чини и народѣтъ.» Сладкодумецѣтъ е прѣлѣжестевалъ сѣщанеата съ пусти гласове, които, единъ пѣтъ исчезнатъ ли, не оставятъ никаква

дыря; християніата принесе мыслѣта за отговорността, за човѣшката свѣсть и за равенството; да са благодари на тѣя безцѣни обладаенеа що отъ искусството прѣминахме въ науката, що напустнахме пріетността за облагата. Нека почитаме обичаитѣ, които бѣха намъ по-горни въ искусството, нж нека припознаемъ, че Човѣщината е харно направила да не слѣдува веке него пжтъ!

Богословіата, която е наука за отнасянеата между Бога и човѣка, и философіата, наука за човѣцитѣ между тѣхъ-си, сж са срѣщнали и сж са съединили, за да разгласятъ мощността на човѣшката личностъ, потрѣбността на човѣшкото достойнство. Единъ владыка, показъ отъ аттическа пріетностъ и християнски философъ, Фенелонъ, разбралъ е човѣшкій срѣдулекъ, личната мыслъ, вѣрата на човѣка и на свѣстѣта му. Прочитете една отъ книгитѣ му, на име: *Свѣсти на браточета ми*, списане за политическа и вѣроисповѣдна книжнина: вый ще видите съ каква доведна сила, съ каква логическа мощностъ, съ каква висока мыслъ, съ каква побожна довада, той поучава човѣка да напустне кроежътъ за основането. То не е нито съ отхрана, нито съ учене, нито съ практика, що човѣкъ достига да познае своята мощностъ, и своята сила; то е съ своята застояна, непрѣстайна, сѣкогажъ напргната воля и безъ почиване въ дѣяне; тамъ само е испржвността и изворътъ на неговата голѣмина; волята създава човѣка. Съ тази вхтрѣшна сила, той са опира на бурата, на сиромашіята, на злочестинитѣ, на враговетѣ, на завистниците, на закопалниците; съ тази сила, стропаля сичкитѣ спжнки и постигнува помыслѣта си.

Тии мощни човѣци сж истинскитѣ стопани на истината, тии сж патрициитѣ на бждността; въ тѣхъ стои човѣшкото достойнство и голѣмина. Тжрнокопачи на нашата бждна честь, тии сж що набрѣздаватъ пжтътъ на дружинитѣ.

Въ нашитѣ скорошни разговарянеа, ще думаме за пораждането, за растварянето, за борбата, за разцѣвтенето, за голѣмината и за надвиването на двѣ голѣми личности: пжрвомъ ще кажемъ за Сентъ-Григора, сынъ на своитѣ работи, тойзъ голѣми папа, който съ една мощна ржка, като истеглева Рома отъ грамадата на развалинитѣ и на пепельта, отъ калѣта на разлезата и на мжреуването, дѣто тя е была потжнала, насиллил вѣчній градъ да са породи пакъ многоприличенъ и славенъ, и да стане господаръ на физическій и моралній свѣтъ; а второ ще прикажемъ за Стефансона, единъ простъ работникъ, който са е борилъ съ богатыритѣ, съ сиромаситѣ, съ Парламента и съ себе-си, и навсждѣ е надвилъ.

Въ тѣхъ приказванеа, ще видите сжществената вредностъ на човѣка; ще познаете, че прилична на злато, което са прѣчистева презъ потата, човѣшката личностъ е станала по-силна кога са опира срѣщо човѣшкитѣ промѣнливости. У вѣврѣмеоновската дружина, дѣто тя е бы-

ла незнаена, какви мъчнотиѣ не сѣ имали да надвѣять Епиктетъ и Тиренсъ! нѣ отъ както въ Европа са обладали народната мисль, правилото ради здравина и равенство, мощността на характерътъ и на душата са е растворила, вътрѣшната отхрана е станала можна, и тѣзъ леснини сѣ дали можностъ на Европчанина да са въздигне на едно стѣпало сила, мощностъ и имане, що сѣ быде непристъпливи на въврѣмеоновци.

Сынове на своитеѣ работи сѣ онизъ, които са борать срѣщо бурата по океана на животътъ, както Ваубанъ и Волбертъ; тѣ сѣ въздигнали човѣшкото божество врѣзъ подлогата на мощността. То щеше бѣде едно изгледно учене, за което трѣбуваше единъ Плутархъ, отъ колкото да слѣдваме прѣзъ историческите видоизмѣненеа стѣпалата на мъчнотитѣ и растворянето на личността. Да са благодари на дружинскитѣ обладаенеа, характерътъ са уголѣмява слободно днесъ; тѣжъ са намирать днеска много сынове на своитеѣ работи, старей на свѣстѣта! Верѣдъ дымътъ и прахътъ, въ крамоливѣй гърмежъ на случкитѣ, нѣй оставаме глухи и слѣпи, и заминуваме край тѣхъ безъ да ги видимъ нито чумъ. Нека земемъ въ Франца за показъ две прочути имена: единѣй ще ни покаже върховетѣ що може достигне неукротливата воля, другѣй ще ни покаже стѣпалото на немощността, на което достигать най-благороднитѣ похвалности, кога тѣ не сѣ подпрѣни отъ истощенето на кичността; нѣй искаме да кажемъ за Августина Tierria и за Веніамина Константа.

Първѣй, слѣпъ, немощенъ, слабъ като страдалъ отъ люти тѣгла, закованъ въ своя одаръ на мъченето, дарилъ е татковината си съ единъ най-хубавъ исторически паметникъ; неговѣй животъ е отсѣждане на моралната слабостъ отъ човѣшкѣй родъ и довада, че колкото душата е притисната отъ злочестина, толкозъ повече тя са опира, и колкото сполучева толкозъ по-голѣмо е нейното надвиване. Тойзъ човѣкъ, мъченикъ на болестѣта и на немощѣта, е можалъ кога е забралъ душа, да извика съ една законна гордѣливостъ: «Азъ направихъ за татковината си сичко щото ми е было както човѣкъ можно да направя; както единъ нужни войскаръ, азъ ѣ посветихъ слабата сила щото ми бѣше дала саморастѣта; азъ умирамъ честитъ, ако сѣмъ можалъ да бѣда поносенъ.»

Веніаминъ Константъ, единъ Генувезецъ, богатъ пѣргавъ, остроумень, даровитъ, обичливъ на невѣста Стаель, нѣ безъ дѣйна личностъ, е умрѣлъ отъ бѣсностъ на безсиліето, отъ омразъ на човѣшината и отъ себе-си; най-сетнѣ, както го казалъ живо единъ списувачъ: не прѣживѣлъ животътъ си, нѣ прозявѣлъ животътъ си.»

Злочестината е най-доброто школо: тя сили човѣка на една борба въ която надвиването е заздравено яко; тя го понудева да тѣрси облагата, и това го е былъ разумѣлъ Аристофанъ, тойзъ идеалистъ Мольеръ и двойнъ Шакспеаръ; той е дырилъ да събужда човѣшката лич-

ность, ту съ гласовѣтъ отъ нагласената лира, ту съ плетеницата отъ своята непримни-молба сатира.

ИСТОРИА

НА ЖЕЛѢЗНИТЪ ПЪТИЩА.

§. 1.

Господари, ный живѣемъ въ едно врѣме отъ голѣми намѣрванеа: газовото освѣтене, самоплавитѣ, желѣзнитѣ пѣтища, електрическій телеграфъ, фотографіата и рѣбаститѣ топове идатъ тукъ, за да покажатъ напреднуването и силата на човѣка. Отъ сичкитѣ тѣя измыслеванеа най-голѣмото и най-спорното е, безъ дума, желѣзній пѣтъ, както ще ви го истажлува исторіата му. Телеграфътъ е безъ омысль едно чудно нѣщо, нж телеграфътъ е само конецътъ на желѣзній пѣтъ, и неговата облага е по-малко обща. Желѣзній пѣтъ е опрѣдѣленъ да направи въ обычаитѣ, въ навыцитѣ, въ дружинскитѣ и международнитѣ зиманеа-даванеа едно промѣняване, което може да са мѣри съ направеното отъ намѣрването на печѣтницата. Прѣди четирысетъ години г. Пардонетъ е думалъ за това сѣщото, нж людѣта казвали, че той е сѣнувачъ; при сичко това вый ще приѣмате днесъ тѣя общи мысли, че работитѣ дойдоха до тамъ, што да дадѣтъ правда на пардонетовитѣ прѣдвижданеа. Така людѣй отечерь по нѣкогажъ става най-разуменъ на сутрѣнъта. Желѣзнитѣ пѣтища сж най-силній лостъ на истащенето и образоването; прѣвъ тѣхъ са извършева смѣсването на оциритѣ и сливането на народитѣ; това е най-чудно *срѣдство на мыслѣта съ снага и кость*, споредъ силното изричане на одного отъ голѣмитѣ френски списувачи. Желѣзній пѣтъ е най-народноуправното основане; той вжрви навсѣдѣ; на синца ни той принося бжрзина, сгодность, списиване, и днесъ най-простій работникъ, съ нѣколко гроша, може са прѣносева въ единъ часъ на раздалечъ, што царъ Моратъ, безъ да са гледа на голѣмата му сила, не можеше прѣмине за много дни. Едвамъ има трийсетъ и петъ години шо бжрзитѣ желѣзни пѣтища са започнали да вжрватъ въ Франца, и тѣ сж искарали веке прѣ-голѣми сетинини. Въ Инглитера, тѣ сж умножили въ прѣголѣми равни мѣрки вжрвежътъ, тжрговіата и майсторіата, и тѣя сетинини сж постигнати и извършени безъ да докарать нито най-малка врѣда на ветитѣ обыкновенни пѣтища. Друмоветѣ искарватъ са толкозъ колкото и прѣди направата на желѣзнитѣ пѣтища, и вадитѣ още повече, и ако наспореднитѣ на желѣзнитѣ

пѣтица друмове сѣ изгубили малко значителностъ, вѣрвежтъ е станалъ по-дѣйни въ напрѣжнитѣ друмове; така щото човѣкъ може сѣрчато да са надѣржа, че ако желѣзнитѣ пѣтица, както сичкитѣ голѣми нови основанеа, сѣ докачили нѣкои странени леснини и нѣкои имане придобивки, тѣ, *като са земаѣ изобищо*, не сѣ отѣмнали отъ никого нищо. Още и до днесъ сѣкий день сѣ потрѣбни сѣщій брой човѣци, коніе, и кола по друмоветѣ, и по-голѣмъ четъ по вадитѣ. Безмѣрцій вѣрвежъ, който е по желѣзнитѣ пѣтица и богатството, което извира отъ тѣхъ, е работа само на желѣзнитѣ пѣтица.

Въ Сѣѣлени-Управи, въ Америка, желѣзнитѣ пѣтица сѣ повели тѣй сѣщо единъ значителенъ прѣтъ, нѣхъ отъ друга една свойщина. Сградени прѣзъ неразработенитѣ мѣста, тѣ сѣ населили и направили родливи тѣя прѣшироки страни; тѣ сѣ направили да изникнатъ многолюдни градища въ пуститѣ до тогазъ мѣста, и размѣтнуването вѣзъ желѣзнитѣ пѣтица е имало тазъ двойна сетнина да прави приходни прѣ насянеа и да стори да намѣратъ цѣна дѣржави безъ вредностъ.

Има седемдесетъ години, прѣди сграждането на желѣзнитѣ пѣтица. Чинчинати е билъ малкъ градецъ съ 10,000 души, днеска, ако и да са не е оголѣмилъ доста, броятъ го съ 65,000 души. Това нарастване хора произлазя най-вече отъ желѣзнитѣ пѣтица; градецътъ е прокаранъ съ седемнайсетъ коленика желѣзенъ пѣтъ.

Въ Алжеріа, желѣзнитѣ пѣтица ще послугуватъ сѣщо тѣй значително както и въ Сѣѣлени-Управи; тѣ ще истащятъ и образовать мѣстото. Още отъ вето врѣме, романскитѣ войски сѣ заздравявали тѣхнитѣ обладаванеа съ направата на голѣми войнишки пѣтица; френскитѣ инженери ще заякнатъ работата на юнашката си войска съ сграждането на желѣзнитѣ пѣтица, които ще бѣдять въ истото врѣме войсварски и тѣрговски пѣтъ. Човѣкъ може каже, че слѣдъ шейсетъ години отъ днесъ Алжеръ ще бѣде съединенъ прѣзъ единъ желѣзенъ пѣтъ съ Сенегалъ, отъ който е отдѣленъ съ голѣмата пустыня Сахара. Има веке единъ желѣзенъ пѣтъ отъ Каиръ до Суецъ, защо да не може са постигне да са прѣмине тая пустыня? Ако тѣя горещи равнища сѣ иматъ толкозъ смѣртоносни, то е що не сѣ разработени; ако тѣ не сѣ разработени, то е що нѣмать вода. Е добръ! новитѣ и мирнитѣ войници на истащенето и образоването, пѣргави и сѣрчати тѣрнокопачи на бѣдноста, френскитѣ инженери, безъ да иматъ друго орѣжје освѣнь сврѣделтъ, както Мойсей, направили сѣ веке да извира водата на пустинята прѣзъ единъ голѣмъ раздалечъ. Ти вѣрвятъ на напрѣдъ и ще настанатъ Суданъ. Стане ли веднажъ истински това напрѣднуване, и науката и прѣданността на френскитѣ инженери не са отмахнатъ, друмътъ е веке отворенъ и сграждането на желѣзнитѣ пѣтица става лесно.

Белгіа са е повела по Франца, за да има и тя желѣзни пѣтица. «Щомъ са намѣсти,» казва г. Машель, «царъ Леополдъ осѣти, че за

да си заздравя бѣдността, той трѣбува да забѣлѣжи съ свой печѣтъ белгійскій прѣдѣлъ съ голѣми прѣдприемаеа да бѣдять нагласени съ духътъ на вѣкътъ.

«Желѣзнитѣ пѣтица бѣха вече на почетъ: нему са видѣ, че съ тѣхъ той можеше обладае единъ здравъ обычъ отъ народътъ си и щеше постигне да стори на Белгіа едно неотхвърливо име за приемене между европскитѣ Царцини.

«Сичкитѣ надѣжи на белгійската власть сѣ станаха работа и още повече. Да са благодарни на тоя доводъ отъ мощность, благодарене на тоязъ опрѣдѣлителенъ актъ, Белгіа, до край засилена извѣтрѣ, придобила е изъ отвѣнъ чудене, ако ли не пріетенското на най-голѣмитѣ си врагове.

«Казвамъ,» притуря ученій економистъ, благодарене на тоязъ договоръ за мощность, че силата, която искарва родливитѣ работи, е мощността сѣщо тѣй както оназъ, що покрыва съ мъртвечи бойното поле!» Хубави думи и дано са втѣпляваха въ умътъ на сичкитѣ Управи.

Испанія, страна богата и родлива съ орачески и рудясти произведенеа, твѣрдѣ злѣ разработена, има остроуменъ народъ, задѣржанъ много врѣме въ незнане и мързеливость отъ своитѣ калугери, длѣжна е за благоденствіето си на желѣзнитѣ пѣтица.

Въ Италіа, желѣзнитѣ пѣтица, като са сблизять съ различнитѣ Царцини до наскоро надварници, ще заякнатъ започналата толкозъ блѣскаво работа съ френскитѣ орѣжеа и ще заздравять на тѣя хубави мѣста тѣхната имъ слободія и недопытность.

Въ Швейцарія, ако и желѣзнитѣ пѣтица отгорѣ за малко врѣме посѣяха раздѣленето съ прѣголѣмото искане на градовѣтъ, които сичкитѣ желаяха, безъ да са гледа на непристѣпливото имъ положеніе, да въздвѣятъ коленицитѣ кѣмъ тѣхна придобывка, пакъ може да повѣрва човѣкъ, че тѣя голѣми пѣтица за съединене единъ пѣтъ като са наредѣтъ ще стѣгнатъ съюзната врѣзка.

Германія, сподѣлена другъ пѣтъ около на двайсетъ различни Управи, длѣжна е на желѣзнитѣ пѣтица сливането си на една и голѣма Германія. Тя не ще бѣде веќе за Франца враждебна сила, нѣ една яка съюзница, защото желѣзнитѣ пѣтица носять съ тѣхъ-си свѣтлината и братекитѣ промѣняванеа.

Росія, слаба отъ голѣмостта си, ще стане съ желѣзнитѣ пѣтица една свита, силна и още слободна имперія. Когато желѣзнитѣ пѣтица са продѣлжѣтъ до безмѣрнитѣ прѣдѣли на Азіа, и вѣрволицата ще са извѣршева отъ Паризъ въ Киѣа тѣй бѣжѣтъ както прѣди сто години отъ Паризъ до Марсилія, умственій нашъ прѣдѣлникъ ще са уголѣми, раздалечѣтъ ще са унищожи, стражитѣ познати съ име мытарници ще паднатъ; народитѣ ще са побратимять и ще станатъ само една голѣма челядь, която ще са нариче *Човѣщина* !

Видѣхме ли сега вліянето на желѣзнитѣ пѣтица вѣзъ тѣрговіата, вѣзъ майсторіата, и озобще вѣзъ орисницата на различнитѣ народи, нека испытате и тѣхната облага отъ орачщината, наукитѣ и тѣжкитѣ занаяти.

Ораческитѣ произведенеа, отъ нѣмане сръдства за бѣржи прѣносиванеа, истрѣбаха са другъ пѣтъ на мѣстото си съ долня цѣна; днесъ човѣкъ ги прѣнося съ бѣрзина по сичкитѣ мѣста и по близосѣднитѣ парцини съ една голѣма придобивка ради икарувачтъ. Овоцето и зеленчуктъ отъ кѣмъ Пладня на Франца сѣ намира прѣмлого въ Паризъ. Орлеанскій и источній желѣзенъ пѣтъ прѣнасятъ прѣголѣми колчавини вино за чужди страни. Послѣдній тоизъ желѣзенъ пѣтъ е отрѣдилъ една отдѣлна вѣрволица натоварена изъ цѣло само и само за прѣнасиване бира отъ Страсбургъ въ Паризъ. Другъ пѣтъ говедата за клане вѣрвѣха на крака по пѣтя мѣчно и съ много разноски; днесъ желѣзнитѣ пѣтица ги прѣносятъ съ бѣрзина. Искусвеній торъ, както гипсътъ, да са благодари на желѣзницитѣ, е общо употрѣбенъ въ орачщината. Желѣзнитѣ пѣтица са смалили сѣщо тѣй и тарифитѣ си за прѣносяне улуци ради пресушаване блатливи мѣста.

Нѣмане храна или сѣжия днесъ не може станѣ. Въ 1855, когато плуването по море дѣржеше тарифитѣ си на горѣ за прѣнасяне жито, желѣзнитѣ пѣтица смалиха тѣхнитѣ, до гдѣто са можеше веке, и така носяха на пострадалитѣ мѣста отъ лоша беридба останалото повече отъ произведенеата на спорнитѣ жѣтви въ други мѣста.

Заради наукитѣ, облагата отъ желѣзнитѣ пѣтица не е по-малка. Другъ пѣтъ г. Вомонтъ, ученъ професоръ на геологіата въ школата френска, завождалъ е ученицитѣ си да сѣ учатъ по могила Монтмартръ; днесъ ученій нищо го не спира да отійде по Вогезски и Пиренейски планини; той води татакъ ученицитѣ си, да са благодари пакъ на желѣзнитѣ пѣтица. Нѣкой-си ходять отъ Паризъ въ Монтпеліеръ да учватъ по полето пладнѣнскитѣ цвѣтя.

Науката за сградитѣ, благодарене на желѣзнитѣ пѣтица, е направила една драмка крачка. Другъ пѣтъ трѣбуваше шесть седемъ години да са сгради единъ мостъ по рѣка Сена; днесъ шесть мѣсеца стигать.

Колкото за тѣхното вліяне вѣзъ наука механика, доста е да спомнемъ мѣстливата машина или самоходтъ.

Желѣзнитѣ пѣтица ще спомогнатъ сѣщо тѣй мощно за напръднуването на орачщината. Свѣтътъ распилява днесъ милиони ради сграждане застани, както е распилявалъ въ сръдній вѣкъ за напращане манастыри и съборни черкови. За желѣзнитѣ пѣтица е дотрѣбувало да са пробіятъ прѣзъ градовѣтъ тѣя многоприлични мѣста за расходка и тѣзъ голѣми улици, прѣзъ които са вѣрви до застанитѣ или около тѣхъ; многото дохаждане на пѣтницитѣ и на стоката можеше докара въ ветитѣ тѣждѣ тѣсни улици натрупванеа и да заприще вѣрвежтъ. То сѣ

желѣзнитѣ пѣтища що сѣ станали причина да са направятъ градоветѣ по-хубави.

Да са благодари на застояната дѣйность Делапортова, орфеониститѣ отъ Франца и Нѣмско са събиратъ въ Паризъ, Лондра и Виена, и распрѣснуватъ вредомъ тоя свырачески занаятъ, който сближава човѣцитѣ и народитѣ. Тоя сбиранеа не можахъ стана, ако не бѣха были желѣзнитѣ пѣтища.

Ный казахме, че желѣзний пѣтъ е единъ лостъ сѣщественно миренъ, нѣ ный не рекохме, че ще спрѣ завчасъ воюването. Нѣ, господари, дѣянето на желѣзний пѣтъ е вѣрно, нѣ то е бавно. Воюването е още по зла честь една потрѣба на врѣмето и още много години то ще бѣде неизбѣжно.

Желѣзний пѣтъ въ една притрѣба става единъ безцѣнь войскачески лостъ. Ако Николай имваше желѣзни пѣтища отъ Москва до Севастополь, той можеше да са опрѣ при излазването на френската койска отъ корабитѣ; нѣмането срѣдства за прѣнасяне отжмна му десетий дѣлъ отъ войската. Отъ друга страна желѣзний пѣтъ отъ Люнъ до Срѣдиземно море беше една силна помощъ за прѣнасяне войска и войскачески потрѣби отъ Франца.

По нѣкогажъ са говори въ Франца да са приготви единъ милионъ народна вардіа, ако бы народътъ са сплаши отъ едно ново наваляване. Съ обыкновенитѣ друмове, тойзъ планъ е единъ сѣнь, — съ желѣзнитѣ пѣтища, то може да бѣде.

Наполеонъ пѣрвий е ракалъ и показалъ що, да сполучи нѣкой на воюването трѣбува да събере колкото са може голѣмъ брой човѣци въ едно опрѣдѣлено мѣсто и колкото е можно отгорѣ за малко врѣме, за да може докати и развали отдѣлно кудитѣ на врагътъ. Тая тактика (уредность) е была сѣщо тѣй на послѣдний отъ Хораціевци кога е воювалъ съ Куріацитѣ и тя е была и на сичкитѣ голѣми войводи, които сѣ были прѣди Наполеона пѣрвий. Желѣзнитѣ пѣтища набутватъ тазъ зададка.

Най-сетнѣ, желѣзницитѣ сѣ по-малко прѣмеждливи отъ сичкитѣ други пѣтища за отгиване, погледне ли нѣкой бройтъ на пѣтницитъ, както ще видите съ цифри по-сетнѣ. При това, Господари, трѣбува да исповѣдамы, че вѣрволицата на желѣзний пѣтъ, както прости кола, може да я уловятъ разбойници. Има нѣколко години, въ Сцѣлени-Управѣ, нѣколко души разбойника турили на умъ, за да обержатъ вѣрволицата, да зайкнатъ една греда врѣзъ желѣзнитѣ коленици; тѣ са надѣяли да направятъ съ това едно отплестнуване, по врѣмето на което мыслили да обержатъ сичко што имъ хванѣ окото; нѣ за добра честь по едно боже прѣдвиждане, гредата са вдала подъ самоходътъ и направила едно слабо отплестнуване безъ врѣда; тѣ започнали да бѣгатъ; извѣстенитъ пѣтници за бѣрзото побѣгване на обирницитѣ, потырватъ ги, достигатъ и,

споредъ мѣстнѣй обичай, правда ради избивать ги съ револвери. По-остроумни, испанскитѣ разбойници сж сполучили въ прѣдприемането дѣ-то не сж могли да сполучать тѣхнитѣ побратими Американци. Прѣоблѣ-чени на варди-линіа и съ чървено фенерче, единъ отъ обирниците на-правя бѣлѣжка за спиране на механикѣтъ. Вжрволицата са спира, раз-бойниците са спущать вржъзъ огнищарѣтъ и механикѣтъ, свжрзевать ги и имъ запушевать устата, награвать са съ паритѣ отъ пощанскій ам-баръ, отжрвавать робитѣ си и вжрволицата тржгнува пакъ безъ да о-сѣтять пѣтниците нѣщо.

Нека дойдемъ въ началото на желѣзнитѣ пѣтица, тѣ не сж отъ тоя вѣкъ, има двеста години отъ какъ сж бѣле познати, нж то е само на 1828 или 1829 що употрѣбиха пѣрви пѣтъ пѣвѣястата машина, едно чудовище за сила, направена отъ Маркъ-Сегена. Въ Инглитера, хо-рата клеветяха самоходѣтъ; тѣ го бѣда бѣдили, че ще запалва къщята и нивята, и ще направи непотрѣбни коніетѣ. Присторни страхове шо едно джлговрѣмено употрѣбене направи да изчезнать. При сичко това, Господари, сжрчатій Веллингтонски князь не ши до 1842, двайсетъ го-дини слѣдъ отварянето на желѣзницата Ливерполска, да са прѣжали за да са качи на желѣзнѣй пѣтъ; то е само на 1843 що гиздава парица Викторіа са наела да обвѣри на една царска вжрволица своето безцѣ-но лице. Нж, нека го исповѣдаме, ако ингелизкитѣ голѣмци показаха малко съболедуване въ започнуването на бжрзитѣ желѣзни пѣтица, въ Франца бѣде по-лошаво.

Въ 1834 единъ историкъ, голѣмецъ, царчински човѣкъ, казваль е отъ прѣстолѣтъ въ палатѣтъ на Депутатитѣ, че това измыслеване нѣма бждностъ въ нашата царщина, и ако Франца сграждаше петь лев-ги желѣзенъ пѣтъ на година, то ще бжде много. Шо трѣбува да мы-сли тойъзъ пророкъ днесъ, кога въ Франца са сграждать двести и педесетъ левги на година? Единъ отъ прочутитѣ френски учени, познатъ яко добръ между народѣтъ си, казваль е, че желѣзнитѣ пѣтица не бы-ле добри, защото докарвали зачжрвяване на грждитѣ, хрѣмавица и кашлица на лжхналитѣ пѣтници отъ студената влажностъ на тунелитѣ, пробититѣ могили. Единъ депутатъ казваль е, че земята на Франца е твжрдѣ могиляста, за да може са направи по нея желѣзница; види са той е мыслилъ на Алпійски-планини отъ лжбѣтъ шо е прѣдставлялъ. Най-сетнѣ, единъ царски голѣмецъ вржъзъ имането наджржалъ е, че пѣната на желѣзото въ Франца е много по-голѣма отъ колкото въ Инглитера, та ще бжде една ненадвита сжжнка за распростирането имъ. Тойъзъ голѣмецъ не е знаялъ, че желѣзото е най-малката разноска на желѣзнѣй пѣтъ.

Нж нека го разгласимъ съ горделивостъ, че кривдата на тыя лични мысли бѣде скоро позната, и съ едно усилване, Франца е придо-была пакъ изгубеното врѣме като са спустна съ ревностъ въ сгражда-

нето на тѣзъ нови желѣзници, извори богатство и благоденствіе. Френскитѣ богатыри и инженери сѣ станали и апостоли на желѣзнитѣ пжтища по чужди страни. Въ Испанія, въ Австрія, въ Италия, въ Швейцарія, Гг. Ротшилдъ и Переиръ сѣ сградили желѣзни пжтища, и Росія ще е длѣжна ради желѣзницата си на Гг. Переиловци, тѣи сынове на работитѣ имъ, и на пріетенитѣ имъ.

Така днеска са падатъ за въ Франца на единъ милионъ души 460 километра готовъ желѣзенъ пжтъ, въ Инглитера 866 кил., въ Сцѣлени-Управи 2500 километра.

Още трѣбува да смѣтнемъ и на работниците деннитѣ плащанеа, които сѣ едно умложене за народно богатство, неправитѣ плащанеа що ги повличатъ желѣзнитѣ пжтища, както странни къщя и видни, що сѣ направени по причина на сграждането желѣзенъ пжтъ.

Пжрвѣи опытъ за вжрвене на пжтъ съ пара е направенъ въ Франца отъ Кюгнота. Единъ голѣмъ брой вѣщи човѣци, около излазъ на горнѣи вѣгъ, като сѣ гледали една прѣголѣма придобивка отъ направенитѣ опыти съ Кюгнотовата машина, вижда са да са осѣтили по отъ напрѣдъ бждността на самоходѣтъ. И ако тѣ опыти не сѣ достигнали днешното истжмене, на това е причина повечето политическитѣ случки, които въ Франца сѣ възвжрнали за малко врѣме умоветѣ на майсториинитѣ работи.

То было около 1763 що Кюгнотъ е направилъ пжрвитѣ опыти за вжрвене на пжтъ съ пара по обыкновенитѣ друмове. Потрѣбнѣи влогъ за направата на машината му былъ му далъ Саксонскѣи войвода. Тя машина е была много дебелашка наспоредъ днешнитѣ. Веджрникътъ былъ заякнатъ на прѣдницата. Пещъта была изъ отдолу и сгорещявала веджрникътъ отъ вжнка се едно както хората топлятъ котлитѣ. Колчавината на горещината като прокарвала тжй странитѣ му не была яко много, както и колчавината на искараната пара была твжрдѣ слаба и, налягането на тазъ пара като прѣминувала нѣкой-си прѣдѣлъ, веджрникътъ испадвалъ на прѣмежде да са пржстне. Близнитѣ цѣви на веджрника были вертикални и ходешнитѣ цѣви прѣкарвали вжрвешжтъ си съ махжли и рачки речи тжй както въ днешнитѣ самоходи. Прѣдницата была само съ три кодела: две за потикъ кодела и едно трете кодело, което, турнато на срѣдата, могло да са възвива съ единъ начинъ што то да промѣнява на кждѣто ще човѣкъ унжтването на машината. Тазъ машина вжрвѣла добрѣ съ бжрзина четири километра на часъ. По то врѣме хората още и намирали единчка кривда, че вжрвѣла много бжржѣ. Не было край, казвали тѣ, тржгне ли единъ пжтъ, да може веке да са запрѣ. Наистина човѣкъ не е можалъ да я спрѣ кога е щялъ, нъ тя са запирала отъ само-себе-си слѣдъ като вжрвѣла около четвжртина часъ, и трѣбувало тогазъ да са чака още една четвжртина часъ да са запали пакъ огжнѣтъ за да тржгне изново, което правило

употрѣбенето и не яко сгодно. Кюгнотъ поискалъ да я истѣкми, нѣ князь Шоазейль, единъ голѣмецъ, който го закрылевалъ, былъ тогазь изгоненъ, и тѣй хората оставили веке да са залягать съ нея.

Тогазь Кюгнотъ сполучилъ да зима отъ царщината, по прѣдлагане на Грибовала, който былъ оцѣнилъ неговото достоинство, една годишна плата отъ шесть стотинъ лири. Кюгнотъ ги приималъ до врѣмето на Размирицата, врѣме по което му ги прѣкъснали веке да му ги даватъ. Тогазь той оголѣлъ и, останалъ безъ никаква помощъ, та на смалко щялъ да умрѣ отгладѣ, ако една невѣста отъ Брюксель не была са погрыжила за него.

При това голѣмецъ Роландъ былъ говорилъ добро за тоя новъ начинъ вѣрвене по пѣтъ, и слѣдъ като го похвалилъ прѣдлагалъ да са опыта изново машината отъ едно събрание добросѣдни човѣци.

Прѣдлагането на Роланда нѣмало никаква сетнина; по врѣмето на Управа-боене, едни размирници поискали да развалятъ Кюгнотовата машина, за да направятъ отъ нея гвоздеи, и не са оставили отъ това, доклѣ имъ не посочили наистина топоветѣ.

Генералъ Бонапарте, като са завѣрналъ отъ Италия слѣдъ подписването на стоворѣтъ отъ Кампо-Формію, научилъ са, че има такава машина. Той изрекалъ на Институтѣтъ мыслѣта си, че като са истѣкмява можеше *да са искара голѣма придобивка отъ нея*, и опрѣделилъ три души комисари да я разгледатъ добрѣ и да отпишатъ на учената дружина.

Гражданиецъ Бреценъ, сынъ на занаятникѣтъ, който я былъ направилъ, като я ималъ както една горница на искусство отъ ковачница, прѣдложилъ да я прѣправятъ даромъ; нѣ трѣгването на генералъ Бонапарте за Египетъ въспрѣло да я опятатъ изново и описването да бѣде прѣдставено на Институтѣтъ.

На 27 Іуліа 1799, гражданинъ Молардъ на Консерваторіата за искусства и занаяти писалъ на министра врѣзъ вѣтрѣшнитѣ работи и го молилъ да покане войскарекій министръ да са прѣнесе Кюгнотовата машина отъ Арсеналѣтъ въ Консерваторіата както поносенъ показъ за искусственицитѣ.

Писмото стояло много врѣме безъ отговоръ; прѣзъ Януаріа 1800 само, гражданинъ Роландъ, распореждачъ на войската, като са посѣвѣтвалъ съ войскарекарекій министръ, пратилъ му отговоръ дѣто, слѣдъ като похвалилъ Кюгнота и измыслеването му, поканилъ министерството да отрече да са прати машината въ Консерваторіата *да не би да са зауби тамъ*, а да заповѣда да я опятатъ изново.

Прѣзъ Февруаріа, генералъ Андреоси одобрява отреждането на Роландови отговоръ. При сичко това, машината останала неопытана, а я прѣнесли въ Консерваторіата дѣто човѣкъ може да я види и днесе.

Кюгнотъ былъ тогазь на врѣстъ седемдесетъ и петъ годишенъ, Бонапарте, като станалъ пѣрви консулъ, споредъ едно твѣрдѣ добро

писмо за Кюгнотовитѣ работи направено отъ комисіата, не само му далъ годишнето плащане, нж още му го и умложилъ. Въ 1804 Кюгнотъ са прѣдставилъ на врѣстъ седемдесетъ и деветъ годишенъ. Неговитѣ идеи бѣле тогазъ веке принесли плодѣтъ си. Първитѣ самоходи начнували да вжрвятъ по Невкастелскій желѣзень пѣтъ.

Истжкмяването на паровозѣтъ бѣло са паднало на по-старій Маркъ-Сегена, измыслевачѣтъ на цѣвастій самоходъ.

Маркъ-Сегенъ е браточетъ на Монголфіера, измыслевачѣтъ на бжрзитѣ желѣзни пѣтища, и браточетъ на измыслевачѣтъ на въздушнитѣ мехурияга. Чудно приблизене. Въздушній мехурияга, най-испжрвомъ, е раздразневалъ голѣмо распалене. Една стара княгиня, която са намырала при единъ опытъ, извикала: «Човѣкъ измыслева толкозъ хубави пѣща прѣзъ това врѣме, дано наскоро той изнамѣрваше срѣдство да живѣе вѣчно; нж, тежко и горко! азъ щж умря тогазъ!» Желѣзнитѣ пѣтища, напротивъ, бѣле пріети съ студено сжрце. Каква разлика между това въ постигналитѣ сетнини отъ тѣзъ две измыслеванеа!

Маркъ-Сегенъ започнува отъ тжрговщина, нж наскоро като я напустнува, захваща инженерски работи, и направя пжрвій окаченъ мостъ на вериги отъ желѣзень телъ; той направилъ и желѣзній пѣтъ отъ Сентъ-Етіенъ до Ліонъ, а въ 1829, искаралъ пжрвата цѣваста машина за бжрзо вжрвене. Смученето или тегленето въ тазъ пжрва машина не бѣло доста дѣйно, Георги Стефансонъ дотжкмилъ Сегеновото искуство като умложилъ това смучене или теглене срѣдствомъ хвжрляне пара въ пещьта. По-сетнѣ, Маркъ-Сегенъ са прочулъ между ученій свѣтъ съ обнародването на толкозъ забѣлжжителната си книжка съ титла: *За вліянето на желѣзнитѣ пѣтища вжзъ бждносьта*. Араго го наименувалъ отписачни ставъ на Институтѣтъ.

Тойзъ хубавелекъ и благороденъ старецъ патріархъ на майсторіата е работилъ сѣкій день, и живѣялъ смиренно въ срѣдъ многобройната си челядь. Простъ кавалеръ на почетній Легіонъ, безъ либовъ за почетъ, забравенъ отъ мощнитѣ на земята; ако народната неблагодарность го оставила въ тжмнината, по добра честь той си былъ направилъ товарѣтъ. *Азъ щж остава* казвалъ той, *трійсетъ хиляди франа прихотъ на стько едно отъ дѣцата си*, и тѣ бѣле и мложко. Неуморливъ и застоянъ както Брюнель, както Стефансонъ и както Крамптонъ; Крамптонъ е пжрвій, който турилъ илектрическата отъ телъ суканица прѣзъ Британска вада, наджржалъ са е, че ще се започнува пакъ доклѣ сполучи. Тжй и Маркъ-Сегенъ направилъ въ работитѣ си една упорность, която го сторила да надвѣе сичкитѣ спжнки. Изрожденцитѣ ще му дадѣтъ правда, и градъ Ліонъ ще му изведигне единъ паметникъ.

Георги Стефансонъ былъ е работникъ рударъ, единъ истински и остроуменъ работникъ. Осемъ годишенъ, той пасалъ говедата, осемнайсетъ годишенъ той не знаялъ нито книга, нито да писува, на двайсетъ

гидинъ той са оженилъ, и наскоро му са добылъ сынъ, който станалъ прѣвъ инженеринъ въ Инглитера. Потрѣбно было да го слушать кога приказвалъ за употрѣбенето на неработното си врѣме. «Слѣдъ единъ день мѣчна работа, казвалъ той, когато осѣщахъ потрѣбата на почивката да ма навалява, азъ са опирахъ срѣщо сѣнътъ и прѣправяхъ часовницитѣ дору и бѣтушитѣ на другаритѣ си. Това не беше жадностьта на паритѣ нито на доброто поменуване, което ма правеше да прѣдприемамъ тазъ извънъ мѣрка работа, то беше само да можъ дама на сына си Роберта учене, което азъ нѣмахъ и правеше напрѣднуването ми толкозъ бавно!» Човѣкъ не е край да спомне тыя думи безъ да са не смии. Каква сетнина, Господари, за доброто на народното учене, което ный са силимъ да распрѣснуваме! Георги Стефансонъ е намѣрилъ една праведна мѣзда въ сполуката на сына си. Робертъ станалъ най-прочутія инженеръ въ Инглитера; той станалъ богатъ, мощенъ и ставъ на парламентътъ. Клети Робертъ! прѣди четирнайсетъ годинъ науката и майсторіата го загубили, той починалъ. Него погрѣбали въ Вестминстеръ въ Пантеонътъ на Инглитера. Тѣй Инглитера отплаща на юнацитѣ въ майсторіата.

Безъ да са гледа на сичкитѣ тѣзъ спѣжки що посрѣщалъ, Стефансонъ съ дарбата си ги надвилъ, и работникътъ рударъ станалъ инженеръ. Стефансонъ сполучилъ да *завърше съединенето на рѣзката и на парата.*

(Слѣдва.)

РАЗМѢСЕНИ.

Селска стопанщина. — Въ врѣмеоновци, както го показва еписането отъ Плина и Палладіа, напусто сѣ тѣрсили да расправятъ зададката, за да са жѣне съ машини. Тазъ зададка не може да спрѣ механицитѣ отъ тоя вѣкъ, които сѣ измыслили други по-мѣчни работи. Друго едно пытане имъ е прѣдложено, то е орането съ пара, безъ помощъта на добытакъ. Вижда са, че парата единъ день ще даде срѣдство да са оре цѣлина економически съ една малка цѣна и най-вече да са прѣобрѣща прѣштѣта изъ дълбоко. Въ заминалото Паризко простиране стоки е имало такъвъ забѣлѣжителенъ плугъ направенъ отъ Товлера, и Наполеонъ III. заповѣдалъ та купили десетъ такиви машини, на които цѣната не е по-малка отъ 25,000 франга.

Въ най-обыкновената оранъ, човѣкъ само раскопава земята да стане ровка, за да може поникне зѣрното; така кореніетѣ не можѣтъ да са распустнатъ съ сичката потрѣбна спорность за едно родливо растене

или никнене. А между това е явно, че единъ растлекъ пуша толкозъ повече, колкото по-много е брадатыя кореньтъ му; осаждането що го правятъ за дълбочината на ораньта е това: земята що я искарва човѣкъ тѣй на поврхнината струва но-малко отъ колкото изотдолната. Така, въ нѣкои мѣста, въ Франца, употрѣбавать подыръ обыкновеното оранло, и друго едно оранло наречено *подземско*; това само строшава бучкитѣ, безъ да прѣобрѣща нагорѣ земята, и тѣй една нива, която пуша съ обыкновенена орань 10 до 12 кила, съ подземското оранло пуша 25 и нѣкой пѣтъ до 36 кила!

Добавяне на бѣлгарско-френскій рѣчникъ.

Бѣгавица, *ж.* la diarrhée.

Брѣздарь, *м.* un garde-ligne.

Горнѣ, *с.* la pente.

Застанъ, *м.* la station, la gare.

Пашникъ, *м.* l'oesophage.

Прѣдѣльникъ, *м.* l' horizon.

Самободъ, *м.* l'instinct.

Самоплувъ, *м.* le bateau à vapeur.

Саморастъ, *ж.* la nature.

Самотигъ, *м.* l'automate.

Самоходъ, *м.* la locomotive.